

SECVENȚE DIN ISTORIA TURISMULUI

Alexandru Nedelea

Omul ("*homo viator*") călătorește încă din vremuri imemorabile. Nevoile de hrană, păstoritul, schimbul de bunuri, mirajul altor lumi care a dus la migrații și la expediții pe alte meridiane, aventura sau motivele religioase, scopurile de cunoaștere sau de schimbare a mediului, pentru odihnă sau cură, l-au făcut pe om să se deplaseze de la un loc la altul și să ia astfel contact cu alți oameni și cu alte aspecte ale naturii. Este știut că nu toate călătoriile au fost făcute din plăcere, dar se poate spune că în toate călătoriile s-a văzut și chiar s-a învățat ceva în plus, uneori cu mari sacrificii.

Curiozitatea pentru "alte locuri" a fost o permanentă manifestare a spiritului uman în încercarea de a-și depăși limitele. Călătoria a reprezentat în istorie un mijlocitor al accesului întregii omeniri la tezaurul de civilizație și frumusețe al umanității. Drumul străbătut în "timp" de omenire pe calea progresului a fost continuu sprijinit, uneori chiar devansat, de victoriile obținute în cucerirea "spațiului". Exploratorii, comercianții, oamenii de știință și de cultură care au deschis, fiecare în lumea sa, calea spre cunoaștere, au transmis totodată contemporanilor lor posibilitatea și dorința împinsă până la necesitate de a călători. Iată de ce se poate afirma că progresul civilizației omeniești se împletește, până la contopire, cu drumul în spațiu al oamenilor, tot mai departe, prin cunoaștere - pentru cunoaștere.

Călătoria a început o dată cu practica războaielor și a schimburilor care au împins oamenii dincolo de sfera de influență a grupului social din care făceau parte. Ca urmare apariția călătoriei poate fi localizată încă din **societatea primitivă** atunci când, din necesități materiale, oamenii căutau la distanță ceea ce nu puteau găsi în preajma locuinței lor. Aceste călătorii nu pot fi în nici un caz identificate cu călătoriile în scop turistic, dar ele au trezit dorința de deplasare și curiozitatea oamenilor de a cunoaște ceea ce se află dincolo de raza lor vizuală. Așadar, începând din antichitate se poate vorbi despre apariția călătoriei turistice.

Încă din **antichitate**, vechii greci efectuau deplasări regulate spre câteva locuri binecunoscute, precum: marele sanctuare de la Delphi, Elensis și Epidaur¹. Pelerinajele la locurile sfinte și călătoriile cu ocazia Jocurilor Olimpice pot fi, într-un anumit sens, asimilate cu unele activități turistice. În vederea facilitării acestora și dobândirii unei anumite siguranțe în vizitarea orașelor îndepărtate, **vechii grecii** au încheiat contracte de vizite reciproce, prietenești, cu oameni de aceeași ocupație (comercianți cu comercianți, persoane oficiale cu persoane oficiale, familii cu familii). Era vorba de asigurarea în străinătate "îndepărtată" a locuinței, întreținerii, siguranței morale și fizice. Cel care pleca în străinătate se legitima cu bucata de "sumbolon" de care dispunea, ceea ce echivala pentru el, într-o măsură oarecare, cu pașaportul și viza de astăzi².

Traficul de călători între vechile state grecești a antrenat, la timpul respectiv, mase relativ însemnate de oameni. Acestea aveau ca destinație locurile sfinte, băile curative și jocurile festive organizate la perioade regulate. Dintre locurile sfinte putem să amintim Dodona și Delfi, unde veneau pelerini din toate părțile Greciei pentru a solicita și asculta prezicerile lui Zeus și Apollo prin intermediul Pythiei. În vechea Eladă nu existau structuri de primire precum hanurile, călătorii locuind de obicei la prieteni, iar călătorii simpli, datorită climei nu prea aspre, găseau adăpost în interiorul marilor temple³.

Jocurile și întrecerile sportive organizate la fiecare patru ani la Delfi, jocurile hipice din Nemea, Jocurile Isthmice din Corint și în special Jocurile Olimpice organizate la Olympia constituiau ocazii cu care grecii se adunau, în număr foarte mare, ca să asiste sau să participe la aceste evenimente deosebite. Importanța Jocurilor Olimpice la vechii greci reiese sugestiv din

faptul că, începând din anul 776 î.Chr., ele au constituit la acea vreme baza calculării timpului⁴. Data jocurilor și programul lor erau aduse la cunoștința populației prin intermediul unor mesageri, calul fiind principalul mijloc de transport. Locuitorii de pe țărmurile mărilor călătoreau pe galere cu vâsle, pe care mai târziu au fost instalate și pânze. Călătorii pe uscat aveau de înfruntat greutăți mai mari deoarece vechea Grecie nu avea drumuri construite, căruțele construindu-și singure drum pe solul stâncos. Urmele lor săpate în stânci sunt vizibile și astăzi. În cele mai multe cazuri grecii călătoreau în grup, căci drumul omului solitar era primejdios din cauza tâlharilor.

Oamenii înstăriți încep să "evadeze" în mod periodic din orașele cu atmosfera supraîncălzită, în timpul verii. Cetățenii bogați construiesc vile frumoase și amenajează locuri de odihnă și agrement, cum ar fi: Canope, aproape de Alexandria, și Daphnae, în apropiere de Antiochia⁵.

Locuitorii din vechiul Imperiu Roman efectuau și călătorii turistice. Acestea erau frecvent întâlnite la patricienii romani care mergeau în stațiunile cu ape termale din Peninsula Italică, Gallia sau Dacia Felix pentru tratarea unor maladii sau pur și simplu de plăcere. Totuși, la fel ca în Grecia antică, majoritatea voiajelor aveau scopuri comerciale, culturale și militare. Sistemul social roman a dat posibilitatea unor pături înguste a societății nu numai să trăiască în lux, ci și să călătorească de plăcere sau pentru îmbogățirea cunoștințelor. Un avânt deosebit a cunoscut și circulația comercială. Dezvoltarea călătoriilor a fost sprijinită, în mare măsură, de construcția de drumuri trainice și de tehnica comunicației relativ bine dezvoltată. Astfel, demn de remarcat este faptul că romanii au fost primii în istoria europeană care au proiectat și construit rețele de drumuri apte să asigure legătura cu cele mai îndepărtate zone ale imperiului. Pe drumurile publice romane se desfășura o circulație importantă a carelor cu încărcături de mărfuri, dar și a diverselor vehicule destinate pentru transportul persoanelor, cu care călătoreau soldații, funcționarii administrativi și comercianții spre locurile îndepărtate: castre, locuri de muncă și piețe. Aceste drumuri excelente favorizau și fluxurile celor care călătoreau în căutarea distracțiilor. Din Roma antică (suprapopulată dacă avem în vedere că, potrivit unor istorici ai timpului, avea cam 1,5 milioane de locuitori) plecau un număr mare de călători, în special vara, spre mare, spre localitățile balneare, spre alte orașe mai îndepărtate, spre castre⁶. În același timp, spre Roma, considerată pe atunci capitala civilizației lumii antice, se îndreptau alți călători care voiau s-o cunoască sau să se închine curții imperiale.

Roma, capitala Imperiului Roman, își dezvoltase un lanț de vile, în special la Tivoli, locul apreciat, se pare, de Traian. Alte stațiuni mai îndepărtate favorizează dezvoltarea "otiumului", adică petrecerea timpului liber. Este cazul în special de Capri, Cumes, Puteoli⁷.

Romanii dezvoltă și turismul religios, spre marile sanctuare ale Greciei, Egiptului și Asiei Mici, unde merg să-și petreacă timpul fi aristocrației romane. Gustul călătoriilor este ilustrat de anumiți istorici ai acelor vremuri, precum Strabon, în însemnările sale de călătorie.

Pe vremea domniei împăratului Augustus (27 î.C.-14 d.C.), au apărut și primele poștaioane imperiale, care transportau călători după un orar aproape regulat. Existau stații unde se schimbau caii, cei care doreau putând să primească găzduire și o oarecare întreținere. În unele localități mai importante puteau fi întâlnite primele structuri de primire cu funcțiune de cazare, de tipul hanurilor mici. În aceste orașe puteau fi găsite prăvălii cu alimente care ofereau și găzduire. În afară de acestea, călătorii apelau și la "instituția ospitalității", preluată de la greci, care, la romani a căpătat un nou sens. Astfel, orașele încheiau contracte de prietenie ospitalieră cu alte orașe. Fiecare cetățean al acestor orașe beneficia de avantajele oferite de acestea prin contracte ale "instituției ospitalității".

În afara poștei imperiale, care servea în special pentru scopuri oficiale, s-au înființat și firme particulare care aveau ca scop organizarea și desfășurarea de călătorii, pe distanțe relativ scurte. Agențiile acestor întreprinderi (strămoșii actualelor agenții de voiaj) se ocupau chiar și cu promovarea călătoriilor. Pe drumuri circulau trăsură în care se putea dormi. Astfel, se poate spune

că, încă din Roma antică, a fost conceput acel vehicul al cărui urmaș este vagonul de dormit din vremurile noastre.

În vederea asigurării confortului în timpul călătoriei pot fi menționate o serie de inițiative ale statului din epoca romană. Astfel, în anul 61 d.Chr., împăratul Nero a dat dispoziție procuratorului Traciei pentru construirea de hanuri, iar în 136 d.Chr. împăratul Hadrian a dispus ca, de-a lungul drumurilor de pe coasta Mării Roșii, să se ridice hanuri. Romanii se îngrijeau, cu o deosebită atenție, de străinii care călătoreau în număr mare. Siguranța și primirea lor plăcută era asigurată printr-o insignă făcută din bronz sau fildeș numit "*tessera hospitalis*", care practic echivala cu pașaportul de astăzi. Pentru a vizita locurile importante, străinii erau conduși de ghizi instruiți numiți "*periegeta*" sau "*exegeta*".

Un flux turistic îl constituia circulația spre băile curative. Cultul băilor era la Roma foarte dezvoltat, orașul având 854 de băi populare și 14 băi de lux. Un mare număr de bolnavi precum și de persoane care doreau să se odihnească, vizitau anual băile curative renumite de la Baiae, Puteoli, Contibus. Pe vremea romanilor au fost amenajate, în interiorul granițelor Imperiului, numeroase stațiuni balneare a căror faimă dăinuie până în zilele noastre: Aachen în Germania, Baden bei Zurich în Elveția, Vichy și Aix-les-Bains în Franța, Aquincum în Ungaria și Herculaneum în țara noastră.

În timpul Evului Mediu, formele inițiale ale turismului și ale petrecerii timpului liber, dezvoltate în timpul antichității, dispar sau decad. Marele invazii, nesiguranța drumurilor, încetinirea dezvoltării urbane, limitează deplasările și dorința de evaziune a populației înstărite. Pelerinii, comercianții și militarii parcurg totuși rutele Europei și Asiei. Câteva locuri suscită interes, cum ar fi: Saint-Jacques de Compostelle și mai târziu, Lhossa și Meka. În general, în Evul Mediu călătoreau mai ales comercianții, ambasadorii și preoții, în scopuri religioase. Pelerinii care vizitau locuri sfinte. De asemenea, un număr important de călători era format din oameni de știință, artiști, calfe și studenți care se îndreptau spre universități și centre culturale. Din cauza nesiguranței drumurilor și a decăderii civilizației antice, călătoriile bolnavilor spre izvoarele curative s-au micșorat substanțial.

Călătoria, la începuturile ei, nu reprezenta o plăcere pentru cei ce o efectuau. Cărțile de călătorie de acum câteva secole demonstrează elocvent acest fapt printr-o multitudine de pățanii ale călătorilor acelor vremuri. Istoricul american Daniel Boorstin consideră că termenul englez "travel" (călătorie) provine de la "travail" (muncă), a cărui origine latină prin cuvântul "tripalium" desemna un instrument de tortură cu trei țepușe.

Unii specialiști în domeniu consideră că primul ghid turistic scris apare în anul 1130. Autorul, Aimeri Picart, este un călugăr francez care, prin intermediul acestui ghid oferă sfaturi pelerinilor despre modul în care se poate ajunge la Saint-Jacques de Compostelle, urmând un traseu cât mai puțin primejdios.

În concluzie, putem spune că fluxurile de călători (care au cunoscut o oarecare amploare în Grecia Antică și Imperiul Roman) reprezintă forme incipiente ale circulației turistice. Faptul că am semnalat existența acestora se explică prin dorința de a surprinde, măcar în parte, rădăcinile istorice ale unui asemenea fenomen, care mai târziu, avea să influențeze decisiv viața și economia unor state întregi.

Resumé:

Sans remonter a l'Odysée, a Erastosthène ou à Hérodote mais non sans évoquer les Croisades, les pèlerinages, les multiples déplacements motivés par des raisons militaires, politiques, commerciales (très fréquents aux siècles passés, il faut rappeler la richesse des ouvrages historique en relations de voyage). Les prémises du tourisme remontent à l'Antiquité et de nombreux exemples témoignent de sa place dans l'histoire jusqu'au XVIIIe siècle, ou progressivement vont se mettre en place les conditions de développement du tourisme actuel.

NOTE:

1. Boyer M., *Le tourisme*, Seuil, 1992, passim.
2. Bordea V., *Pagini din istoria turismului*, Ed. Sport-Turism, București, 1982, passim.
3. Burkart A.J., Nedlik S., *Tourism. Past, Present and Future*, Heinemann, Londra, 1996, passim.
4. Mesplier A., *Le tourisme dans le monde*, P.U.F. Paris, 1995, passim.
5. Michand J.L., *Tourismes*, Press Universitaires de France, Paris, 1992, passim.
6. Tinard Y., *Le tourisme*, Ediscience, Paris, 1994, passim.
7. * * * , *L'Echo touristique*, Paris, 1998, passim.

•